

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Омбудсман України
Ombudsman of Ukraine

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

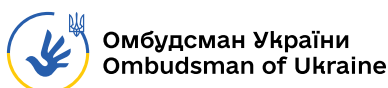
"Готовність закладів освіти, на базі яких створено освітні центри, до вступу дітей та молоді з тимчасово окупованих територій"

Київ
2024

Аналітичний звіт “Готовність закладів освіти, на базі яких створено освітні центри, до вступу дітей та молоді з тимчасово окупованих територій”

Авторка: Марія Красненко

Загальна редакція: Владислав Закаблук, Тетяна Городенська

Цей аналітичний звіт підготовлено Центром громадянської просвіти “Альменда” (ЦГП “Альменда”) та Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини за підтримки проекту Агентства США з міжнародного розвитку USAID “Зміцнення громадської довіри (UCBI)”. Вміст цього продукту є виключною відповідальністю авторів і не обов’язково відображає погляди USAID чи уряду Сполучених Штатів.

Забороняється відтворення та використання будь-якої частини цього звіту у будь-якому форматі, включаючи графічний, електронний, копіювання чи використання у будь-який інший спосіб без відповідного посилання на оригінальне джерело.

Офіційний вебсайт Центру громадянської просвіти “Альменда”:

<http://almenda.org>

Офіційний вебсайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини:

<https://ombudsman.gov.ua>

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	4
ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО ВСТУПУ ЧЕРЕЗ ОСВІТНІ ЦЕНТРИ “КРИМ-УКРАЇНА”, “ДОНБАС-УКРАЇНА” НА ОФІЦІЙНИХ ВЕБСАЙТАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	8
РОЗДІЛ 2. ПІДТРИМКА ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ВСТУПУ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ ЧЕРЕЗ ОСВІТНІ ЦЕНТРИ	11
2.1. Тенденції щодо вступників з тимчасово окупованих територій	11
2.2. Діяльність освітніх центрів	14
2.3. Розміщення та сприяння в оформленні документів	15
2.4. Підтвердження здобуття загальної середньої освіти	15
2.5. Підготовчі курси та консультації	16
2.6. Інформаційні матеріали в закладах вищої освіти	17
2.7. Інші питання, які були з’ясовані під час проведення моніторингу	17
ВИСНОВКИ	18
РЕКОМЕНДАЦІЇ	20

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

АР Крим та м.Севастополь — Автономна Республіка Крим та місто Севастополь

ВРУ — Верховна Рада України

ВПО — внутрішньо переміщена особа

ДПА — державна підсумкова атестація

ЗВО — заклад вищої освіти

ЗНО — зовнішнє незалежне оцінювання

ЗЗСО — заклад загальної середньої освіти

КМУ — Кабінет Міністрів України

Мінреінтеграції — Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України

МОЗ — Міністерство охорони здоров'я України

МОН — Міністерство освіти і науки України

РФ — Російська Федерація

ТОТ — тимчасово окупована Російською Федерацією територія України

ОЦ — освітній центр “Крим-Україна”/ “Донбас-Україна”

ВСТУП

З початку збройної агресії РФ проти України у лютому 2014 року, держава Україна вживала окремих заходів щодо підтримки зв'язків з дітьми та молоддю з ТОТ. Переважно йдеться про прийняття окремих/змін до чинних нормативно-правових документів, які розв'язують питання щодо отримання документів про середню освіту та подальшого продовження навчання в українській системі. Серед таких рішень:

- Положення про індивідуальну форму здобуття загальної середньої освіти, затверджене наказом МОН від 10 липня 2019 року № 955¹;
- Порядок проведення державної підсумкової атестації, затверджений наказом МОН від 07 грудня 2018 року № 1369²;
- Типові правила прийому до закладів професійної (професійно-технічної) освіти України, затверджені наказом МОН від 14 травня 2013 року № 499³;
- Порядок прийому на навчання для здобуття вищої освіти у 2024 році, затверджений наказом МОН від 06 березня 2024 року № 266⁴;
- Порядок прийому для здобуття вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти осіб, які проживають на тимчасово окупованій Російською Федерацією території України, затверджений наказом МОН від 01 березня 2021 року № 271⁵.

Для забезпечення можливості отримання освіти, насамперед вищої, у 2016 році була **створена система освітніх центрів** “Крим-Україна” та “Донбас-Україна”. Завдяки їм абітурієнти з ТОТ мають змогу вступити до закладів освіти через спрощену систему без здачі ЗНО чи, надалі, національного мультипредметного тесту, на підставі освітньої декларації й вступних іспитів. Попередньо вступники з АР Крим та м. Севастополя за спрощеною процедурою могли вступати лише через ОЦ “Крим-Україна”, а вступники з Донецької та Луганської областей – через ОЦ “Донбас-Україна”. У 2020 році МОН почало розширення переліку ОЦ (спочатку були передбачені винятково на базі переміщених ЗВО) та надало можливість абітурієнтам з ТОТ обирати будь-який із них незалежно від найменування освітнього центру. Розширеною була й географія. Попри те, що кожна дитина/молода людина, яка вирішила навчатися в Україні, є надзвичайно цінною – загальна кількість вступників залишається незначною. За офіційними даними МОН, у 2016 році з ТОТ Донецької та Луганської областей, АР Крим та м. Севастополя вступило 1008 осіб, у 2017 році – 1550, у 2018 році – 1776, у 2019 році – 1865, у 2020 році – 2026, у 2021 році – 2083, у 2022 році – 7018, у 2023 році – 6516. Варто зауважити, що статистичні дані також охоплюють осіб, місцем проживання яких були населені пункти, що розташо-

1 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0184-16#Text>

2 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0008-19#Text>

3 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0823-13#Text>

4 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0379-24#n14>

5 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0505-21#Text>

вані на лінії розмежування, та місце яких зареєстровано (задекларовано) на території ведення бойових дій.

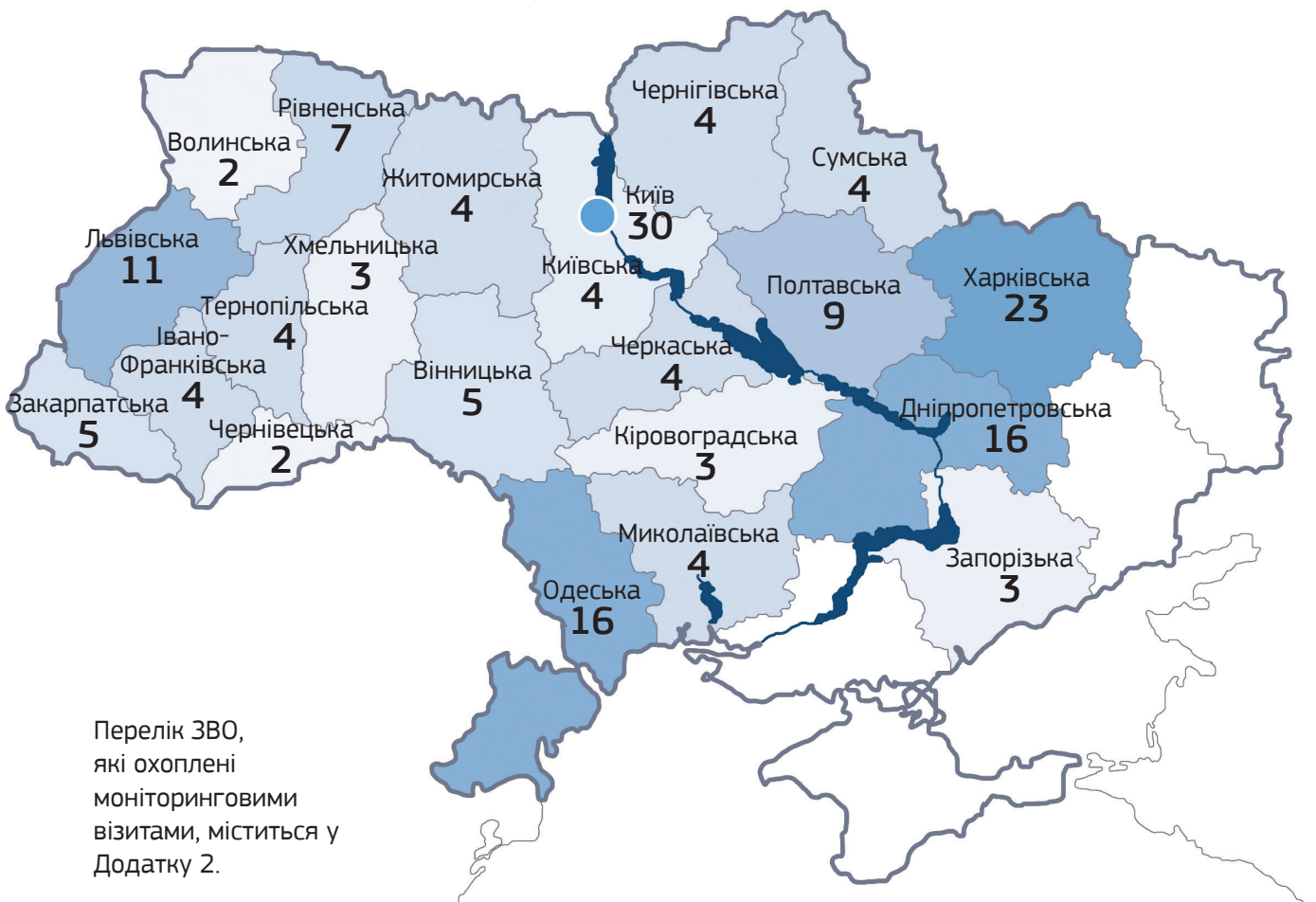
У зв'язку з широкомасштабною збройною агресією РФ проти України, питання підтримки зв'язків із дітьми та молоддю, яка знаходиться на ТОТ, набуло нового значення. Через бойові дії, тимчасову окупацію, значна кількість вступників надалі має суттєві труднощі з виїздом. У 2022 році було запроваджено процедуру вступу шляхом проходження дистанційної співбесіди або творчого конкурсу.

З метою оцінки готовності ОЦ до вступної кампанії, покращення доступу до освіти, включаючи інформаційно-комунікаційну складову діяльності ОЦ для збільшення кількості вступників, було здійснено моніторингові візити, результати якого наведено в поданому документі.

Відповідно до інформації, що розміщена на офіційному вебсайті МОН⁶, станом на 23 серпня 2023 року ОЦ функціонували у 171 ЗВО. **Моніторинговими візитами було охоплено 167 ЗВО**, на базі яких функціонують ОЦ без урахування Херсонської, Донецької та Луганської областей.

Кількість ОЦ по областях

Всього: 167

⁶ <https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/vstup-2023/Osvitni.tsentry.2023/Osv.tsentry.23.08.2023.pdf>

Моніторинг здійснювався Секретаріатом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини та регіональними координаторами взаємодії з громадськістю Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за напрямом захисту прав громадян, які постраждали внаслідок збройної агресії проти України, у закладах освіти, на базі яких створені ОЦ. До проведення моніторингу в окремих закладах освіти долучались представники/ці неурядових організацій, а саме: громадської організації «Центр громадянської просвіти “Альменда”», благодійної організації «Благодійний фонд “Схід-СОС”», громадської організації «Громадський холдинг “ГРУПА ВПЛИВУ”».

Завданнями, визначеними під час дослідження були:

- оцінити наявність актуальної та повної інформації щодо вступу абітурієнтів з ТОТ на вебсайті та безпосередньо в закладі освіти;
- оцінити правову та організаційну форму функціонування ОЦ;
- дослідити тенденції щодо вступників з ТОТ;
- оцінити заходи підтримки дітей та молоді з ТОТ, які надаються закладами освіти (розміщення, сприяння в оформленні документів, підготовчі курси та консультації тощо);
- оцінити порядок та умови підтвердження здобуття загальної середньої освіти.

Під час дослідження були **використані такі методи, як:**

Кабінетний аналіз – дослідження нормативно-правової бази (рішень МОН та конкретних закладів освіти), а також аналіз вебсайтів закладів освіти.

Моніторингові візити – відвідини закладів освіти з метою опитування фахівців, відповідальних за діяльність ОЦ, ознайомлення з інформацією розміщеною до відома абітурієнтів/студентів.

Опитувальник (Додаток 1), який використовувався під час проведення моніторингових візитів, містив два структурних блоки:

- **Блок А.** Вебсайт закладу освіти;
- **Блок Б.** Загальний блок.

Моніторингові візити проводились з 01 березня 2024 року по 11 квітня 2024 року.

Даний документ містить 2 основні змістовні розділи, в яких наводяться результати проведених моніторингових візитів та кабінетного дослідження, а також висновки та рекомендації, додатки.

Наведені результати будуть корисними для використання МОН при формуванні державної політики у сфері забезпечення доступу дітей та молоді з ТОТ до освіти та заходів з підтримки закладів освіти у згаданому питанні; Мінреінтеграції – для підтримки впровадження окремих програм; а також безпосередньо закладам освіти для надання якісних послуг і залучення ширшого кола абітурієнтів.

РОЗДІЛ 1.

ІНФОРМАЦІЯ ЩОДО ВСТУПУ ЧЕРЕЗ ОСВІТНІ ЦЕНТРИ “КРИМ-УКРАЇНА”, “ДОНБАС-УКРАЇНА” НА ОФІЦІЙНИХ ВЕБСАЙТАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Офіційні вебсайти слід визначати як одне з основних джерел інформації як щодо загальної інформації про ЗВО (контактна інформація, напрямки підготовки, позанавчальний процес, педагогічний склад тощо), так і щодо умов вступної кампанії (режим роботи приймальної комісії, необхідні документи тощо). Для дітей та молоді з ТОТ саме офіційні вебсайти мають розглядатись як перший ресурс, який може надати вичерпну інформацію з приводу вступу, а також передбачати інформацію щодо контактної особи, яка, шляхом детальних консультацій та за потреби супроводу, може сприяти у цьому, часто нелегкому, зважаючи на загальну безпекову ситуацію, процесі. З огляду на це, вкрай важливим є наявність самого вебсайту, окремого розділу на ньому для дітей та молоді з ТОТ та детальної інформації за основними напрямками, які можуть цікавити вступника. Під час проведення моніторингу відбувалося дослідження вебсайтів усіх ЗВО, до яких надалі здійснювалися моніторингові візити. За результатом проведеної роботи можна резюмувати наступне.

Фактично всі ЗВО мають власні вебсайти. Один із ЗВО мав неактивний вебсайт на момент проведення моніторингу, та ще два заклади перебували в процесі реорганізації. Водночас більшість (98 або 59%) ЗВО містять окремий розділ для вступників з ТОТ.

105 вебсайтів ЗВО (63%) передбачають пояснення щодо роботи ОЦ та взаємодії з ними. На інших вебсайтах ЗВО віднайти інформацію щодо ОЦ та їх роботи, можна лише ознайомившись з Правилами прийому або додатками до них, Положенням про порядок прийому та зарахування на навчання вступників, які проживають на ТОТ, або Положенням про освітні центри. Також є приклади посилання на вебсайтах на презентацію МОН “Про діяльність освітніх центрів в Україні”. На 45 вебсайтах ЗВО (27%) інформація про вступ дітей та молоді з ТОТ відсутня.

Представники/ці ЗВО під час проведення моніторингових візитів звертали увагу на відсутність затверджених вимог або рекомендацій щодо наповнення офіційного сайту інформацією для вступників з ТОТ. Наявність таких рекомендацій, на їх думку, спростила б роботу ЗВО у даному напрямку, забезпечила б комплексний підхід.

На момент проведення моніторингів, порядок прийому на 2024 рік не був оприлюднений, тож оцінюванню підлягала розміщена інформація щодо вступної кампанії 2023 року. Враховуючи зазначене, **більшістю ЗВО (99 або 59%) розміщено актуальну інформацію** щодо вступу дітей з ТОТ. Водночас на 24 вебсайтах ЗВО (14%) інформація втратила актуальність, оскільки містила застарілі відомості, зокрема дані про вступну кампанію попередніх років.

Більшість (128 або 77%) вебсайтів ЗВО передбачає засоби зв'язку/контакти із представниками ОЦ. Окремі вебсайти ЗВО містять інформацію щодо контактів приймальної комісії, за якими можна сконтактувати з ОЦ. Водночас 31 вебсайт або 19% не містять жодної інформації про засоби зв'язку з ОЦ.

На переважній більшості (122 або 73%) вебсайтів ЗВО серед контактів вказано електронну пошту, 111 або 67% – номер мобільного телефону з месенджерами, 77 або 46% – стаціонарний номер телефону. Також 21 або 13% вебсайтів ЗВО мають посилання на соціальні мережі, такі як “Фейсбук” або “Інстаграм”.

Вказані **засоби зв'язку у переважній більшості (130 або 78%) вебсайтів ЗВО є працюючими.** Контакти особи, відповідальної за діяльність ОЦ, вказані більшістю (85 або 51%) ЗВО.

Процедура вступу (повністю або частково) описана на 117 або 70% вебсайтах ЗВО. У 5 або 3% вебсайтів ЗВО процедура вступу дітей та молоді з ТОТ описана в умовах про вступ, які публікуються як документ. Не описаною взагалі є процедура на 35 або 21% вебсайтах ЗВО.

Тенденція щодо відсилки до нормативно-правових актів (процедур, правил та порядків, які стосуються вступу) зберігається й щодо переліку та способу подання документів, необхідних для вступу через ОЦ. На 46 або 28% вебсайтах ЗВО перелік необхідних документів відсутній взагалі, у 58 або 35% відсутня інформація щодо подачі документів онлайн. В окремих випадках монітори звертали увагу на застарілість інформації щодо необхідного переліку документів.

Інформація ж щодо процедури проходження співбесіди або профільного іспиту доступна на меншості вебсайтів (48 або 29%). У 55 або 33% інформація є повністю відсутньою.

Дати початку та завершення прийняття документів для вступу через ОЦ на вебсайті ЗВО вказані також на меншості вебсайтів ЗВО (68 або 41%). У 69 або 41% не міститься інформація про дати прийняття документів. Лише на 88 або 53% вебсайтів ЗВО безпосередньо вказано про можливість складання іспиту в онлайн-режимі.

Під час моніторингових візитів представники/ці ЗВО акцентували на поганій комунікації з абітурієнтами з ТОТ через відсутність сталого зв'язку на територіях, які знаходяться під російським контролем.

Також повідомлялось про випадки блокування мобільних телефонів у зв'язку з активним спілкуванням з мешканцями ТОТ.

На більшості вебсайтів (85 або 51%) **відсутні посилання на корисні ресурси для підготовки до профільного іспиту чи співбесіди**. Водночас інша частина закладів надає на своїх вебресурсах посилання на джерела МОН, Українського центру оцінювання якості освіти, Єдиної державної електронної бази з питань освіти, а також “[Вступ.освіта.ua](#)”, “[Доступна освіта](#)”, Фонду “[Відкрита політика](#)”, ресурсу EasyTest (модуль дистанційної освіти), KhanAcademy (віртуальна школа з колекцією безкоштовних відео уроків), [роз’яснення](#) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, посилання на інші корисні ресурси. На вебсайтах окремих ЗВО опубліковані “Програми творчих конкурсів”, “Критерії оцінювання творчих конкурсів”, “Порядок та критерії оцінювання мотиваційних листів”, безплатні відеоуроки, презентації, тести, пробні тести ДПА і ЗНО тощо.

Наявність інформації про діяльність ОЦ, зокрема дати початку та закінчення роботи, вказана в переважній більшості (99 або 59%) вебсайтів ЗВО. На окремих ресурсах інформація стосується вступної кампанії 2023 року або 2022 року, та навіть 2021 року. Актуальна інформація щодо розкладу (робочих днів та годин) вказана на 104 або 62% вебсайтах. На 53 або 32% вебсайтах інформація відсутня повністю.

Покрокова дорожня карта, як дістатися до освітнього центру, не вказана на більшості вебсайтів ЗВО (115 або 69%). Водночас окремими ЗВО було опубліковано карти, на яких прокладені піші маршрути від автовокзалу, маршрути з переліком можливого транспорту, надана геолокація.

Наявність інформації про порядок отримання документів про загальну середню освіту вказано на більшості вебсайтів ЗВО (102 або 61%). Йдеться про відображення на вебсайтах ЗВО інформації про проходження ДПА та отримання документів про повну загальну середню освіту. Адреса ж такого ЗЗСО вказується лише половиною (83 або 50%) вебсайтів ЗВО, відомості про контактну особу (електронну пошту, стаціонарний номер телефону) – лише 51 або 31% вебсайтів ЗВО, інформація про розклад роботи для проходження атестації та отримання документів – 15 або 9%. Про можливість подання документів (їхніх сканованих копій) до ЗЗСО для подальшого проходження ДПА онлайн вказано лише на 56 або 34% вебсайтах ЗВО.

РОЗДІЛ 2.

ПІДТРИМКА ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ ВСТУПУ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ З ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ ЧЕРЕЗ ОСВІТНІ ЦЕНТРИ

У переважній більшості (117 або 70%) ЗВО наявні умови вступу до ЗВО. У більшості (91 або 54%) ЗВО прийнято окремий нормативно-правовий акт закладу освіти, який регламентує діяльність ОЦ. В інших випадках діяльність ОЦ регламентується окремими наказами ректорів та додатками до Правил прийому до ЗВО.

Представники/ці ЗВО повідомляли про наявну проблему в частині чинних нормативно-правових актів, які регулюють діяльність ОЦ. Так, наказ МОН від 01 березня 2021 року № 271 не містить чітких та зрозумілих роз'яснень як для керівників ОЦ, так і для потенційних вступників. Окрім того, перед початком вступної кампанії заклади освіти не володіють повною та чіткою інформацією щодо процедури вступу у поточному році. Щобільше, така інформація може змінюватись безпосередньо під час вступної кампанії, що також унеможлиблює надання вичерпних консультацій ОЦ та ускладнює процедуру вступу для абітурієнтів з ТОТ.

Окремо зазначалось про мінімальний вступний конкурсний бал для вступу до вищих медичних навчальних закладів, який становить 150 балів. Відзначалося, що для значної кількості вступників він достатньо високий (здебільшого вступники мають від 130 до 150 балів), що обмежує право на отримання вищої освіти за омріяним фахом та поглиблює значний дефіцит кадрів у системі охорони здоров'я країни.

2.1. ТЕНДЕНЦІЇ ЩОДО ВСТУПНИКІВ З ТОТ

Кількість абітурієнтів, що звернулись за консультаціями до ОЦ у 2023 році суттєво різниться залежно від ЗВО. Так, наявні ситуації, коли звернення не надходили взагалі або перевищують кількість у 100 осіб. Жодна людина не звернулася за консультацією у 94 або 56% ЗВО. У 24 або 14% ЗВО за консультацією звернулися до 5 осіб, 29 або 17% – до 10 осіб.

Найбільша кількість звернень надійшла до Запорізького національного університету (до 1000 осіб), Київського національного університету культури і мистецтв (550 осіб), Харківського національного економічного університету (500 осіб), Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (482 особи), Національного університету “Львівська політехніка” (400 осіб), Національного медичного університету імені О. О. Богомольця (300 осіб).

Заяв, які надійшли до ОЦ, переважно вдвічі менше ніж консультацій. Водночас до Запорізького національного університету не надійшло жодної заяви, зважаючи на проведені понад 1000 консультацій. До Київського національного лінгвістичного університету надійшло лише 24 заяви за умови понад 300 консультацій. До Харківського національного економічного університету надійшло 105 заяв за умови 500 консультацій, Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна – 120 заяв за умови 482 консультацій. Наявні й протилежні випадки. Так, до Придніпровської державної академії будівництва та архітектури надійшло 159 заяв за умови 60 консультацій, до Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського надійшло 32 заяви за умови 27 консультацій. В Одеський національний технологічний університет надійшло 70 заяв, і повідомлено про надання 70 консультацій. Такою ж є ситуація в Маріупольському державному університеті (132 – заяви, 132 – консультації).

Динаміка кількості заяв, які надійшли у 2023 році в порівнянні з 2022 роком у більшості ЗВО не змінилась. Основним поясненням цього є відсутність або несуттєва кількість таких заявників. Водночас 27 або 16% ЗВО повідомляють про зростання динаміки, 40 або 24% навпаки – її зменшення.

Чисельність абітурієнтів з ТОТ, які вступають через ОЦ, залишається незначною. У 102 або 61% ЗВО не було жодного вступника, у 33 або 20% – загальне число вступників від 1 до 10, у 10 або 6% – від 10 до 20, у 11 або 7% – від 20 до 50, у 10 або 6% – понад 50 вступників.

Так, найбільша кількість вступників, які подали заяви до освітніх центрів та були зараховані на навчання у Національному університеті “Одеська політехніка” (71 особа), Київському національному університеті будівництва й архітектури (77 осіб), Маріупольському державному університеті (91 особа), Харківському національному економічному університеті імені Семена Кузнеця (105 осіб), Харківському національному університету імені В. Н. Каразіна (120 осіб), Луганському національному університеті імені Тараса Шевченка (144 особи).

Переважає кількість вступників була зарахована до ЗВО через освітні центри “Донбас-Україна”. Разом з цим, у Таврійському національному університеті імені В. І. Вернадського, Університеті митної справи і фінансів м. Дніпро, Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова, Уманському національному університеті садівництва, Київському національному університеті імені Тараса Шевченка більша кількість абітурієнтів була зарахована через освітні центри “Крим-Україна”. Водночас в одному з ЗВО, а саме Львівській національній академії мистецтв (28 вступників), не застосовувався розподіл даних між освітніми центрами.

Переважає більшість вступників з ТОТ (56 або 34%) навчаються на бюджетній формі навчання в очному форматі. На дистанційній формі навчаються вступники ЗВО, щодо яких прийнято відповідне рішення з огляду на безпекову ситуацію. Такими прикладами є Державні заклади: “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”, Криворізький національний університет, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна.

Окремі представники/ці ЗВО під час моніторингу звертали увагу на зниження кількості виділених МОН додаткових бюджетних місць для вступників з ТОТ у порівнянні з попередніми роками, а також необхідності гарантування бюджетної форми навчання вступників з ТОТ, починаючи з першого курсу. Відзначалось, що у разі запровадження системи грантового фінансування здобуття вищої освіти, необхідним є забезпечення повного покриття вартості навчання на освітній програмі у ЗВО, яку обере вступник.

На контрактну форму навчання зараховано була значно менша кількість дітей/молоді в окремих ЗВО. Наприклад, до Черкаського національного університету вступило 13 осіб, з яких 7 переведено на бюджетну форму навчання.

Відрахування студентів з контрактної форми навчання (у 15 ЗВО) здійснювалось з причин неможливості сплати коштів за навчання, невиконання умов навчального плану, переведення студента в інший ЗВО або його виїзду за кордон. Також окремим із ЗВО було повідомлено про відрахування у зв'язку з труднощами з дистанційним доступом через перебування на ТОТ, а також переслідування і погрози з боку окупаційної влади.

Інформацію про наявність запиту від студентів щодо переведення з контрактної форми навчання на бюджетну було підтверджено в 41 або 25% ЗВО. Окремими ЗВО повідомлялось про задоволення таких звернень. Частина переведень здійснена внаслідок виділення МОН окремим ЗВО додаткових бюджетних місць. Також, додаткові місця надавались МОЗ щодо ЗВО, які перебувають у його віданні.

В одному із ЗВО його представники/ці акцентували на тому, що діти/молодь хочуть навчатися переважно в онлайн форматі. Наразі, у разі їх неготовності до очного навчання, закладами освіти здійснюється переорієнтація на інший ЗВО, який є релокованим.

Представники/ці ЗВО під час проведення моніторингових візитів додатково звертали увагу на те, що у другий етап⁷ вступної кампанії бюджетні місця або взагалі відсутні, або їх кількість є недостатня. Як результат, вступники з ТОТ змушені вступати на контрактну форму навчання. Таким чином, вступники з ТОТ, які мають обмежені фінансові можливості, стикаються з перешкодами в отриманні вищої освіти через відсутність бюджетних місць.

7 Порядком прийому для здобуття вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти осіб, які проживають на територіях, де неможливо забезпечити виконання стандартів освіти України та/або стабільний освітній процес, передбачено, що документи від заявника для вступу для здобуття освітнього ступеня молодшого бакалавра, бакалавра (магістра медичного, фармацевтичного та ветеринарного спрямувань) за кошти державного бюджету приймаються у два етапи.

2.2. ДІЯЛЬНІСТЬ ОСВІТНІХ ЦЕНТРІВ

Уповноважена/ні особи закладу освіти, у присутності яких проводилися моніторингові візити, **здебільшого (157 або 94%) підтримують створення єдиного освітнього центру**, замість освітніх центрів “Крим-Україна”, “Донбас-Україна”. Вони звертали увагу на те, що у зв’язку із повномасштабним вторгненням РФ, такі назви не зрозумілі для вступників з ТОТ Херсонської, Запорізької, Миколаївської та Харківської областей. Зовсім не підтримують зміну назви 3 або 2% представників, ще 7 або 4% підтримують частково. Один із закладів освіти вже впроваджує практику позиціонування себе як освітнього центру “Україна”.

Статистичні дані вступників 2023 року в розрізі ТОТ, територій активних бойових дій, територій можливих бойових дій, областей ведуться 94 або 56% ЗВО. Окремі ЗВО вказували, що така статистика не ведеться ОЦ, оскільки інформація залежно від категорій вступників наявна в Єдиній державній електронній базі з питань освіти. Також зазначалось про ведення статистики щодо населеного пункту, з якого прибула людина, наявності довідки про взяття на облік ВПО.

- Представники/ці ЗВО під час проведення моніторингових візитів звернули свою увагу на проблемні питання, пов’язані з діяльністю ОЦ, а саме:
- відсутність визначеного статусу ОЦ;
 - відсутність достатньої кількості штатних одиниць в ОЦ для обробки звернень вступників;
 - відсутність оплати праці працівників ОЦ у межах приймальної комісії;
 - фактичний період роботи ОЦ відрізняється від задекларованого: консультації надаються протягом всього року;
 - відсутність навчання для працівників ОЦ, зокрема щодо законодавчих змін;
 - відсутність спільноти, яка могла б надати підтримку з питань діяльності ОЦ;
 - відсутність методичних рекомендацій для керівників ОЦ;
 - відсутність спрощених інформаційних матеріалів щодо діяльності ОЦ та проведення вступної кампанії;
 - відсутність координації з боку МОН, зокрема наявності консультаційного центру.

2.3. РОЗМІЩЕННЯ ВСТУПНИКІВ ТА СПРИЯННЯ В ОФОРМЛЕННІ ДОКУМЕНТІВ

Переважна більшість (155 або 93%) ЗВО повідомляє, що забезпечує розміщення в гуртожитку вступників з ТОТ на період вступу. Більшість із них (147 або 88%) вказує на можливість розміщення вступників разом з особами, які їх супроводжують. Окремі ЗВО вказували на можливість проживання в гуртожитку сімейного типу, окремому гуртожитку підвищеного комфорту. Деякими з ЗВО було визначено встановлення оплати на період проживання (наприклад 180 грн за добу/26 грн 23 коп. за добу) або оплати проживання для супроводжувачого/у, чіткий термін перебування (наприклад, 10 днів вступної кампанії).

Проживання в гуртожитках під час навчання забезпечує або може забезпечити за потреби переважна більшість ЗВО (156 або 93%). Плата передбачена у різних розмірах: безоплатно, відсоток від розміру стипендії (40% від академічної стипендії), на пільгових умовах (зменшення оплати на 25%/50%) або фіксованою оплатою (від 300 грн до 3 тисяч грн).

Окремими ЗВО було повідомлено про відсутність гуртожитків.

Більшість ЗВО (121 або 72%) зазначили, що вони сприяють або сприятимуть у разі виникнення запиту в отриманні вступниками довідки про взяття на облік ВПО та інших документів. Переважно йдеться про надання консультацій вступникам щодо актуальної інформації (адреса, контактний телефон тощо) найближчого центру надання адміністративних послуг, координацію їх дій. В окремих випадках вказується про можливість супроводу.

2.4. ПІДТВЕРДЖЕННЯ ЗДОБУТТЯ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Уповноважений ЗЗСО для проведення річного оцінювання та ДПА заявника з української мови та історії України, видачі йому документів державного зразка про середню освіту, **призначений щодо 155 або 93% ОЦ.** У більшості випадків (152 або 91%) було призначено один такий ЗЗСО, у 3 або 2% більш ніж один, переважно два. В 11 або 7% уповноважений ЗЗСО не був призначений.

Під час моніторингу представники/ці ЗВО звертали окрему увагу на труднощі, пов'язані з відсутністю документів у абітурієнтів з ТОТ, зокрема, підтвердження місця проживання на ТОТ.

Окремими представниками/цями вказувалось на неможливість сформулювати за допомогою Єдиного порталу державних послуг “Дія” витягу про реєстрацію місця проживання на ТОТ України. Зазначене відображає нерозуміння особливостей, пов'язаних з тимчасовою окупацією та особливо такою, що триває вже понад 10 років.

Також вказувалось на відрахування студентів з ТОТ у разі ненадання військово-облікового документа з відповідною відміткою про взяття на облік.

В 75 або 45% такий заклад знаходиться в пішій доступності, у 83 або 50% потребує використання громадського транспорту.

Під час моніторингу представники/ці ЗВО відзначали:

- невчасну видачу документів про загальну середню освіту;
- відсутності алгоритму завчасного погодження з ОЦ уповноважених ЗЗСО;
- труднощі з видачею документів у разі відсутності документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України;
- складнощі під час складання екзаменів.

Представниця одного з ЗЗСО, який визначено уповноваженим та до якого також здійснювався візит з огляду на безпосередню близькість розташування з ЗВО, звертала увагу на відсутність єдиних матеріалів, які можуть бути використані ЗЗСО для проведення атестації.

Також в одному із ЗВО було надано інформацію про неможливість вступу через ОЦ на базі ЗВО у разі звернення до уповноваженого ЗЗСО у іншій області.

2.5. ПІДГОТОВЧІ КУРСИ ТА КОНСУЛЬТАЦІЇ

Переважає більшість ЗВО (152 або 91%) повідомляє про те, що забезпечує можливість надання офлайн/онлайн-консультацій щодо вступу з ТОТ. Консультації щодо особливостей річного оцінювання (зразки тестових завдань, онлайн-курсів, очних консультацій тощо) надаються у 81 або 49% ЗВО. Окремі ЗВО вказують про інформування щодо ЗЗСО для отримання повної інформації або посилання на електронні інформаційні ресурси.

ЗВО вказували, що консультації можуть бути проведені у форматі онлайн/офлайн працівниками освітнього центру із залученням за потреби відповідальної особи уповноваженого ЗЗСО. Інформування переважно здійснюється щодо напрямів проведення тестувань, вступних іспитів, ознайомлення із матеріалами сайту Українського центру оцінювання якості освіти.

В 66 або 40% закладів освіти підготовчі курси для вступників з ТОТ не проводяться. В інших – здійснюється, проте переважно йдеться про загальні підготовчі курси з предметів національного мультипредметного тесту/творчого екзамену для всіх вступників в онлайн/офлайн/змішаному форматі. Водночас такі курси передбачені на платній основі, а їх вартість залежить від кількості предметів, які обрав вступник. Так, приміром, в Українському державному університеті імені Михайла Драгоманова вартість підготовчих курсів з однієї дисципліни становила 5 800 грн на рік.

Представники/ці окремих ЗВО звертали увагу на необхідність проведення додаткових консультацій вступникам з ТОТ за окремими предметами у зв'язку з недостатнім рівнем знань останніх. Також йшлося про психологічний стан вступників, який впливатиме на можливість їх адаптації, інтеграції та здобуття вищої освіти.

Необхідність курсів для вступників з ТОТ підтримується 115 або 69% опитаних в ЗВО. Частково – 24 або 14%.

2.6. ІНФОРМАЦІЙНІ МАТЕРІАЛИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Інформація для вступників з ТОТ візуалізована протягом року у 115 або 69% ЗВО, лише в період вступної кампанії – у 75 або 45% ЗВО. Переважно йдеться про інформаційні стенди. Один із ЗВО вказував про друк інформаційних буклетів.

Представники/ці ЗВО під час проведення моніторингових візитів звертали увагу на відсутність інфографік, чітких інструкцій, які можуть бути ними використані в умовах обмежених ресурсів.

Надання такої інформаційної підтримки, на їх думку, дало б можливість уніфікувати інформаційне поле з питань вступу дітей та молоді з ТОТ. Згадуваним був досвід надання таких матеріалів під час вступної кампанії 2021 року Фондом “Відкрита політика”.

Зверталась увага також на те, що інформація щодо ОЦ, а також уповноважених ЗЗСО, що розміщена на сайті МОН, – застаріла.

2.7. ІНШІ ПИТАННЯ, ЯКІ БУЛИ З’ЯСОВАНІ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ МОНІТОРИНГУ

Окрім визначеного опитувальником, під час проведення моніторингу діяльності представники/ці ЗВО додатково звертали увагу й на інші питання.

Однією з визначених проблем було те, що абітурієнти необізнані про наявність ОЦ і можливості вступу через них. Представники/ці звертали увагу на проблеми логістичного характеру та безпекові аспекти, оскільки РФ вживає заходів протидії, не цураючись жодних методів та засобів. Врахуванню мають підлягати й труднощі фінансового характеру.

Порушувалось питання дати переміщення (у разі відсутності/ненадання довідки про взяття на облік ВПО) та труднощів визначення того, до якої саме пільгової категорії вступників належить конкретний абітурієнт. Звертали увагу й на відсутність процедури формування документів, які підтверджують наявність пільг під час реєстрації електронного кабінету вступника, необхідність збільшення терміну подання документів після вступу (наразі передбачається 3-х місячний період).

Також серед викликів був визначений захист персональних даних під час реєстрації електронного кабінету вступника, однак без конкретизації проблем чи викликів пов’язаних з цим.

ВИСНОВКИ

1. У зв'язку з відсутністю своєчасного прийняття МОН правового регулювання щодо вступу абітурієнтів з ТОТ, ЗВО через створені на їх базі ОЦ не мали можливості надати актуальну інформацію щодо вступної кампанії у 2023 році. Такі зволікання, а отже, і обмеження, не дають можливість належним чином підготуватись до вступу як молодій людині з ТОТ (включно з логістичними, безпековими питаннями), так і самому закладу освіти.
2. Динаміка щодо кількості абітурієнтів з ТОТ у більшості закладів освіти не змінилась та залишається незначною. Статистична інформація, яка акумулюється закладами освіти, переважно здійснюється щодо пільгових місць згідно з квотою-2. Такі дані не дають змоги відокремлено встановити категорії вступників з ТОТ. Водночас більшість закладів освіти (61%) повідомили про відсутність вступників з ТОТ. Причиною цьому можуть бути як безпекові ризики та логістичні труднощі вступників, так і якість впроваджених інформаційних кампаній МОН та самим закладом освіти.
3. Назва освітніх центрів “Крим-Україна”, “Донбас-Україна” дезорієнтує вступників з ТОТ поза межами регіонів. Як наслідок, значна частина цільової аудиторії, на яку спрямовані дані рішення, не асоціює таку можливість з ситуацією, в якій перебуває. ОЦ мають потребу у комплексній підтримці своєї діяльності: методичних роз'ясненнях та навчанні, інформаційних матеріалах, а також організації своєї роботи (визначення часу роботи, що відповідає фактичному, визначення статусу освітніх центрів та оплати праці фахівців тощо).
4. Попри надання консультацій та наявність підготовчих курсів загального характеру, більшість закладів освіти вбачає за доречне передбачити курси саме для дітей та молоді з ТОТ, що сприятимуть їх адаптації та інтеграції. Також увагу звертали на неможливість долучення даної цільової аудиторії до курсів на безоплатній основі через можливості оцінки цих дій як таких, що містять ознаки корупційних. Варто зазначити, що у 2021 році Мінреінтеграції започаткувало програму щодо підготовки, забезпечення та здійснення безоплатного навчання на курсах (відділеннях) з підготовки до вступу до державних ЗВО молоді з-поміж осіб, місцем проживання яких є ТОТ окремих районів Донецької та Луганської областей, АР Крим і м. Севастополя, що мала позитивний відгук. Однак у 2022 та 2023 роках реалізацію відповідної програми Мінреінтеграції не здійснювало. Поновлення такої програми може покрити запит на додаткові консультації з предметів українознавчого спрямування, психологічну підтримку.
5. Гарантування навчання на бюджетній формі дітей та молоді з ТОТ є актуальним як для вступників, так і закладів освіти. Тенденція щодо зменшення кількості бюджетних місць, зокрема й щодо подальшого переведення на бюджетні місця, призводить до відмови у вступі або відрахування у зв'язку з неможливістю оплати навчання на контракті. Надалі залишається запит на дистанційне навчання.

6. У 93% випадків є визначеним ЗЗСО, через який здійснюється проведення оцінювання та видача документів, що підтверджують здобуття загальної середньої освіти. Однак залишаються випадки, коли ОЦ не знають про ЗЗСО або їх визначення відбувається несвоєчасно через відсутність відповідного алгоритму. Не є однозначно визначеним чи уповноважений ЗЗСО є частиною ОЦ в межах спрощеного порядку. Така невизначеність спричиняє відмови у прийнятті документів через ОЦ, у разі якщо процедура отримання документа про загальну середню освіту була здійснена в іншому уповноваженому ЗЗСО, ніж визначений для них. Самі уповноважені ЗЗСО стикаються з відсутністю визначеного підходу до оцінювання. Наявні труднощі пов'язані з відсутністю документів, що посвідчують особу. Сприяння в оформленні документів (переважно консультаційного характеру) надають ОЦ.
7. Більшість ЗВО надають сприяння у розміщенні на період вступу для абітурієнтів та, часто, супроводжуючих осіб, а також безпосередньо в період навчання. Рішення про розміщення залежить від можливостей закладу освіти (зокрема, наявності чи відсутності гуртожитків). Через розподіл функцій між різними фахівцями, часто ОЦ не володіє інформацією щодо можливостей розміщення.
8. Інформування дітей та молоді з ТОТ щодо порядку вступу через ОЦ здійснюється через інформаційні стенди (протягом року вони наявні в 69% закладів освіти) та вебсайти. Більшість вебсайтів (59 %) мають окрему вкладку та інформацію щодо особливостей вступу абітурієнтів з ТОТ. Водночас у переважній більшості така інформація не носить комплексний характер, може бути застарілою або подана шляхом публікації нормативно-правового документу, який регулює цей порядок. Такий підхід не дає можливість сформувати у вступника комплексне розуміння шляху, яке йому або їй необхідно подолати. Наприклад, попри наявність інформації щодо ЗЗСО, до якого необхідно звернутись для отримання підтвердження здобуття середньої освіти на 61% вебсайтах ЗВО, про можливість проходження онлайн вказано трішки більше ніж на половині із них.
9. Відсутність на вебсайтах окремих закладів освіти актуальної інформації щодо засобів зв'язку та незабезпеченість їх роботи, надання винятково стаціонарних номерів телефону (на них неможливо скontaktувати знаходячись на ТОТ) створює вакуум для потенційних вступників. Відсутність детальної інформації від частини закладів освіти щодо кроків, які мають бути зроблені вступником (порядку роботи ОЦ, розміщення, необхідні документи тощо), посилює нерозуміння та складає уявлення про неможливість скористатись такою можливістю.

РЕКОМЕНДАЦІЇ

За результатом здійснених моніторингових візитів Секретаріатом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, ЗВО надано 703 рекомендації. Звіти за результатами моніторингових візитів є публічними, з ними можна ознайомитися на вебсайті Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини за посиланням: <http://surl.li/todir>.

Водночас для поліпшення умов вступної кампанії 2024 року Секретаріатом Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини сформовано та надіслано до МОН та ЗВО рекомендації щодо усунення основних проблем, з якими зіштовхуються ОЦ під час роботи з вступниками з ТОТ для напрацювання ефективних механізмів їх вирішення. Далі наводиться узагальнений перелік рекомендацій до МОН, Мінреінтеграції та безпосередньо ЗВО, на базі яких створено і функціонують ОЦ.

МІНІСТЕРСТВУ ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ:

1. Внести зміни до наказу МОН від 07 березня 2024 року № 276 “Про затвердження стратегічного плану діяльності Міністерства освіти і науки України до 2027 року”, якими передбачити доступ дітей та молоді з ТОТ до освіти пріоритетним стратегічним напрямком державної політики у сфері освіти, зокрема, передбачивши забезпечення матеріально-технічної, методологічної, інформаційної підтримки ОЦ, а також надання координаційної підтримки для оперативного розв’язання проблемних питань, що виникають в ОЦ;
2. Створити в МОН окремий структурний підрозділ, сферою діяльності якого має бути визначено питання забезпечення освіти для осіб з ТОТ. До його роботи залучити кваліфікованих фахівців для забезпечення роботи за відповідними напрямками;
3. Забезпечити своєчасне щорічне затвердження (не пізніше ніж до 01 січня року вступу) Порядків прийому на навчання для здобуття вищої/фахової передвищої освіти, зокрема в частині вступу дітей та молоді з ТОТ, для можливості впровадження ефективної комунікаційної кампанії;
4. Розробити та поширити до початку вступної кампанії, зокрема серед ЗВО, типові формати інформаційних матеріалів про діяльність ОЦ та порядок вступу дітей з ТОТ, які підлягають розміщенню на вебсайтах та інформаційних стендах тощо;
5. Внести зміни до наказу МОН від 01 березня 2021 року № 271 “Про затвердження Порядку прийому для здобуття вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти осіб, які проживають на територіях, де неможливо забезпечити виконання стандартів освіти України та/або стабільний освітній процес”, якими передбачити створення єдиного освітнього центру на заміну освітніх центрів “Крим-Україна” та “Донбас-Україна”;
6. Розробити та надіслати до ЗЗСО рекомендації щодо проведення річного оцінювання дітей та молоді з ТОТ;

7. Збільшити визначену частину максимальних обсягів бюджетних місць (для відкритих конкурсних пропозицій) або загального обсягу бюджетних місць (для фіксованих конкурсних пропозицій) для дітей та молоді з ТОТ.

ОБЛАСНИМ ТА КИЇВСЬКІЙ МІСЬКІЙ ВІЙСЬКОВИМ АДМІНІСТРАЦІЯМ:

1. Забезпечити щорічне призначення та інформування ОЦ (не пізніше ніж 01 березня року вступу) про уповноважені ЗЗСО.

МІНІСТЕРСТВУ ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ, МІНІСТЕРСТВУ З ПИТАНЬ РЕІНТЕГРАЦІЇ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ:

1. Розробити та впровадити інформаційну кампанію із залученням широкого кола цільової аудиторії та врахування безпекових факторів щодо порядку вступу та заходів підтримки дітей та молоді з ТОТ. До уваги має братись тривалість тимчасової окупації територій, на яких проживають потенційні вступники.

МІНІСТЕРСТВУ З ПИТАНЬ РЕІНТЕГРАЦІЇ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ:

1. Забезпечити організацію та проведення безоплатного навчання зі стипендіальним забезпеченням на підготовчих курсах ЗВО тривалістю до року з подальшим вступом до ЗВО для молоді з ТОТ України.

ОСВІТНІМ ЦЕНТРАМ “КРИМ-УКРАЇНА” ТА “ДОНБАС-УКРАЇНА”:

1. Забезпечити щорічне опублікування на вебсайті Порядку прийому до ЗВО вступників з ТОТ відповідно до умов визначених МОН у відповідному календарному році;
2. Забезпечити проведення широкої інформаційної кампанії для зростання кількості вступників з ТОТ. До уваги має братись тривалість тимчасової окупації територій, на яких проживають потенційні вступники;
3. Забезпечити системне оновлення та наповнення інформації у вкладці на вебсайті ЗВО «Для вступників з ТОТ». Інформація має бути консолідованою та включати інформацію про діяльність ОЦ (розклад роботи, відповідальну особу, контакти), покрокову дорожню карту, як дістатися до освітніх центрів або посилення на Google-карту для самостійного формування маршруту, порядок отримання документів про загальну середню освіту, процедуру вступу, зокрема про можливість подання документів і складання іспиту онлайн та заходи підтримки (доступні курси, розміщення тощо). Така інформація має бути також надана на інформаційних стендах ЗВО;

4. Забезпечити розміщення актуальних контактів представників ОЦ, а також забезпечити можливість отримання консультацій за допомогою соціальних мереж, месенджерів враховуючи цим неможливість використання на ТОТ українського мобільного зв'язку;
5. Сприяти абітурієнтам з ТОТ в отриманні документів, зокрема про загальну середню освіту через уповноважені ЗЗСО, а також підготовки до профільних іспитів чи співбесіди, адаптації та інтеграції;
6. Забезпечити розміщення абітурієнтів з ТОТ та осіб, які їх супроводжують, у період вступної кампанії та в період навчання.

Додаток 1. Опитувальник діяльності освітніх центрів та
Додаток 2. Перелік закладів вищої освіти у яких здійснювався моніторинг освітніх центрів знаходяться на офіційному вебсайті Центру громадянської просвіти «Альменда»

